

## LA NARRATIVA D'UNA DÈCADA

Isidor Cònsul

Aquest article vol construir-se amb dues intencions ben clares: la primera és la voluntat de passar el sedàs entre les novel·les que em semblen més notòries de la dècada dels vuitanta, i, per un altre costat, repassar sintèticament un dels topants més característics d'aquests deu anys referit a l'esclat de la narrativa de gènere.

De tota manera és evident que la perspectiva és curta per abastar amb una mica d'objectivitat allò que ha estat la novel·la catalana entre 1980 i 1990. Malgrat això i des d'una perspectiva de sociologia literària, sembla clar que la dècada s'ha distingit pel "boom" de la narrativa de gènere. I tot i que no s'han d'oblidar les fites de pioners anteriors com ara Rafael Tasis, Manuel de Pedrolo o Jaume Fuster, és cert que fou a inicis dels vuitanta i més concretament entre 1980 i 1985 que el col·lectiu "Ofèlia Dracs" hi apostà decididament. Fou llavors que es produí allò que podrien anomenar llançament operatiu de la narrativa de gènere amb quatre reculls que esdevingueren mostraris i repertoris dels gèneres més populars: **Deu pometes té el pomer** (1980), de literatura eròtica, **Lovecraft, Lovecraft!** (1981), amb contes de misteri i de terror, **Negra i consentida** (1983), de narrativa policíaca, **Essa efa** (1985), amb contes de ciència ficció i **Bocatto di cardinali** (1985), una curiosa novel·la de narrativa gastronòmica. L'alternativa fou acomboiada, alhora, per la indústria editorial i només cal recordar que el 1981 es relançà "La cua de palla", amb traduccions de novel·la negra americana i, el 1983, "La cuca al cau" s'estrenava com la primera referència indígena de narrativa eròtica. Tot seguit es multiplicaren les col·leccions específiques: "La Negra", "La Marrana", "La Piga", "Pleniluni", "Simenon" (...), de la mateixa manera que ho feien els autors que s'hi dedicaven: Jaume Fuster, Ma. Antònia Oliver, Ferran Torrent, Antoni Serra, Andreu Martín, Josep Ma. Palau i Camps,

Maria Jaén, Valerià Pujol, Isabel-Clara Simó i Manuel Joan i Arinyo, entre altres.

Hi ha dos eixos, a parer meu, que argumenten sociològicament aquest allau de narrativa de gènere: la necessitat de captació de nous lectors en català amb l'esquer d'una literatura àgil i entretinguda, i per una altra banda el benefici de l'ensenyament obligatori del català. Aquest segon fet demana d'immediat una literatura de païdor senzill, adaptada als estudiats de segon ensenyament i durant uns anys, a banda de consolidar les col·leccions específiques de literatura infantil i juvenil, ha fet prolífica i rendible la literatura de gènere.

DEU NOVEL·LES, DEU

A la vora, però, d'aquest esclat necessari de la narrativa de gènere, la novel·lística catalana ha estat capaç de generar, tot al llarg de la dècada, una enfiladissa d'obres d'un nivell mitjà prou notori i d'on, en una tria personal que no és pas obligatori de compartir, destrio els autors i les obres que segueixen: Baltasar Porcel (**Les pomes d'or**, 1980 i **Les primaveres i les tardors** (1986), Josep Lozano (**Crim de germania**, 1980), Valerià Pujol (**Interruptus**, 1982), Joaquim Soler (**Una furtiva llàgrima**, 1983), Maria Barbal (**Pedra de tartera**, 1984), Jaume Cabré (**La teranyina**, 1984 i **Fra Junoy o l'agonia dels sons**, 1984), Miquel Bauçà (**Carrer Marsala**, 1985), Olga Xirinacs (**Al meu cap una llosa**, 1985), Isidre Grau (**Els colors de l'aigua**, 1986), Robert Saladrigas (**Memorial de Claudi M. Broch**, 1986), Miquel Angel Riera (**Els déus inaccessibles**, 1987 i **Illa Flaubert**, 1990), Jesús Moncada (**Camí de sirga**, 1988), Emili Teixidor (**Retrat d'un assassí d'ocells**, 1988), Miquel de Palol (**El jardí dels set crepuscles**, 1989), Quim Monzó (**La magnitud de la tragèdia**, 1989), Ramon Solsona (**Figures de calidoscopi**, 1989) i J.F. Mira (**Els treballs perduts**, 1990).

Repasso el rosari i m'adono que surten disset autors i vint títols de

novel·la. Massa. Trobo que seria abusiú comentar-los tots i m'he proposat, d'altra banda, agermanar el sentit de la dècada amb deu títols. Cronològicament, doncs, i amb tot el risc d'una tria que és personal i intransferible, avio els deu títols de la meua selecció, amanits amb els comentaris que m'han semblat més pertinents.

-----  
-  
1.- Josep Lozano, **Crim de germania**. Editorial Tres i Quatre. València, 1980  
-----  
-

En la seva primera edició, **Crim de germania**, guanyadora del Premi Andròmina, el 1979, sortia falcada per un pròleg de Pere Calders, un paràgraf del qual defineix perfectament el tram de llibre: Crim de germania té l'encant de la seva singularitat. Sembla fet a mida per a un premi que no convoca amb rigidesa de classificacions. Es un llibre que es pot llegir com una novel·la perquè noi reclama del lector que es dispersi del tema bàsic que proposa i perdi el pols del relat. Es un llibre de contes, perquè és possible de separar-lo en fragments que tenen una unitat pròpia. Es un text amb valor de lliçons d'història, perquè s'hi pot aprendre o bé, en el cas dels més afortunats, ajuda a recordar.

La novel·la es refereix a la revolta dels menestrals valencians agermanats contra el poder de la noblesa (1519-1523), i a les seves pàgines es reviu les circumstàncies de la rebel·lió, la guerra i la desfeta des d'una pluralitat d'òptiques i de perspectives. Per aquesta raó, **Crim de germania**, és a parer meu, l'obra més sòlida i emblemàtica d'aquell esclat de narració històrica (entre 1977 i 1983) "Novel·la històrica del postfranquisme". Ara bé, a banda, d'una suggestiva revisió de la història, **Crim de germania** és una obra ben acabada i arrodonida per la varietat tècnica i estilística amb què és

presentada: una novel·la retaula que barreja la ficció i els documents, i els episodis de narrativitat objectiva amb moments d'intens lirisme. Les nou parts que la configuren són independents i s'avenen, alhora, en l'estructura d'un mosaic ben travat i en un discurs històric ple de coherència.

-----  
-2.- Jaume Cabré, **Fra Junoy o l'agonia dels sons**. Edicions 62. Barcelona, 1984.  
-----  
-

La primera sorpresa davant d'una novel·la com **Fra Junoy o l'agonia dels sons** és la del nucli temàtic que la configura: els conflictes entre un frare confessor i una comunitat de monges de clausura. Ho dic de cara als temps que corren, més aviat caracteritzats per una flaca a la desacralització. La qual cosa, tanmateix, no vol dir que es tracti d'un tema insòlit si pensem, sense anar més lluny amb l'èxit obtingut per **Els dimonis de Loudun** (1952) d'Aldous Huxley (obra portada dues vegades al cinema per J. Kavalerowicis el 1961 i per Ken Russell el 1971, i tema d'una òpera de Penderecki el 1969). O bé, per posar altres exemples, **Extramuros** (1978), de Jesús Fernández Santos i la referència més llunyana -també més tangencial- de **La religiosa**, de Denis Diderot.

Amb independència del seu nucli temàtic, trobo que **Fra Junoy o l'agonia dels sons** és una novel·la impecable que embolcalla i sedueix subtilment el lector. Jaume Cabré hi organitza l'argument a partir d'una estratègia judicial en el qual fra Junoy, monjo franciscà i confessor circumstancial d'una rígida comunitat de monges de clausura, es troba en el centre d'un escàndol que, entre altres coses, l'ha transformat en un heterodox per força. La seva bonhomia natural de frare enamorat de la música s'ha d'enfrontar amb la intransigència de la priora del convent, que vetlla i lluita, amb un zel gairebé inexplicable, per mantenir el rigor duríssim dels costums de l'orde.

Des d'una perspectiva tècnica, la novel·la es converteix amb un tram

ben teixit que combina àgilment una història en la qual s'harmonitzen cordes diferents i diversos temps narratius. Un tramat sense opció a cap esquerra i amb un final inesperat on l'autor, amb un roc ben amagat a la faixa, sorprèn amb un desenllaç paradoxal. No hi ha vencedors ni vençuts tot i que l'autor fa l'ullet al lector portant-lo a la decadència sense possibilitats de retorn de la comunitat de religioses.

---

3.- Baltasar Porcel, **Les primaveres i les tardors**. Edicions Proa. Barcelona, 1986

---

En el conjunt de la narrativa de Baltasar Porcel, **Les primaveres i les tardors** és una obra de retorn al mite d'Andratx. Un viatge de tornada als orígens i al món de les primeres novel·les després del dinàmic procés de llençadora, món i història enllà de **Les pomes d'or** (1980) i **Els dies immortals** (1984). De tota manera no es tracta, només, d'un retorn a l'eix del mite, sinó d'una profunda intensificació dels contorns dibuixats amb nitidesa a **Difunts sota els ametllers en flor** (1970) i a **Cavalls cap a la fosca** (1975).

La família dels Taltavull, en nombre d'una quarantena, es troben a la casa pairal per al sopar de Nadal. El ritual avança lentament. L'encontre i el sopar esdevenen, de fet, el fil que travessa la novel·la i condueix els diàlegs, les anècdotes, les històries que s'expliquen públicament i també les que només es recorden com una experiència íntima i personal. A l'entorn de la taula, es basteix, fragmentària, la història familiar dels Taltavull, amb els seus problemes, anècdotes i relacions. Al mateix temps, però, s'aprofundeix en una doble dimensió mítica: la que constitueix la pròpia nissaga familiar i, per un altre costat, la d'una pertinença a arrels d'essencialitats mediterrànies.

Una mediterraneïtat sintetitzada, a més del paisatge i l'etnocentrisme illenc, per alguns costums seculars -a voltes només intuïts- que queden reflectits en la branca familiar de Pula o bé en el ritu que segueix l'oració fúnebre de la bella Egèria.

-----  
-

4.- Robert Saladrigas, **El memorial de Claudi M. Broch**. Plaza & Janés. Barcelona, 1986

-----

Diria que **Memorial de Claudi M. Broch** és, ara com ara, l'obra més important de Robert Saladrigas. Una novel·la que es configura densa i ambiciosa, treballada amb una dosi important d'ofici i només aigualida, a parer meu, amb problemes, si voleu discutibles, derivats del bon ús de la llengua.

Es la mena de novel·la que pertany a una estirp noble i mostra, d'entrada i sense vergonya, les fonts d'alta qualitat que li serveixen de model. Per aquesta raó, **Memorial de Claudi M. Broch**, més enllà del tramata argumental, es constitueix també com un homenatge als referents literaris més apreuats per Robert Saladrigas. L'opció, en darrer terme, d'un novel·lista que és, alhora, un crític i un lector apassionat. Posats en aquesta dinàmica referencial, dir que la novel·la és d'estirp proustiana (la qual cosa és evident) només significa arriscar-se a una mitja veritat. Proust, de fet, es passeja per la novel·la com una ombra recurrent, gairebé una presència física literaturitzada. I d'una manera molt semblant s'escau amb Rilke, que, amb la seva geografia essencial, esdevé un segon referent cabdal i de catarsi a la novel·la. Una novel·la memorial (i per això mateix en primera persona) que camina lentament per les sinuositats i les giragonses del record, com si el mirall falsament atribuït a Stendhal, s'introduís, tot al llarg d'una vida, fins al darrer replec de la memòria.

-----  
5.- Jesús Moncada, **Camí de sirga**. Edicions de la Magrana. Barcelona, 1988  
-----  
-

Jesús Moncada ha orientat el gruix més important de la seva narrativa a l'evocació literària d'un món perdut: el de l'antiga vila de Mequinensa, la seva ciutat nadiua, colgada sota les aigües d'un pantà. A la seva recuperació mítica, ja va dedicar-hi els contes més originals i significatius dels dos reculls publicats fins ara: **Històries de la mà esquerra** (1981) i **El cafè de la granota** (1985). Narracions, poso per cas, com **Riuada**, **Revenja per a un difunt**, **Aniversari** o **Un barril de sabó moll**, es configuraven com les peces desaparellades d'un retaule costumista, fantàstic i, sobretot, divertit de la vella Mequinensa. Minaires, pagesos i llaüters en un món perdut, hedonista i sensual que Moncada recuperava literàriament en la vitalitat d'uns personatges jovials, engrescats i sorneguers.

Aquestes narracions, però, eren només les pinzellades prèvies a la construcció del retaule definitiu, la mena d'exercicis previs i esborranys a la novel·la **Camí de sirga**. En l'obra, el narrador sistematitza els elements dispersos del seu mite personalíssim i els explica en una història que s'allarga una mica més de cent anys. I dic més de cent anys per començar-la amb l'anècdota de l'orella arranada d'Aristides Quintana a la batalla de Tetuan. Ben mirat, el gruix més significatiu de la novel·la es concreta entre 1914 i 1971 seguint el fil d'una estructura en quatre parts i un epíleg: a) "Els dies de l'Eden" o l'esplendor de la conca minera els anys de la primera guerra mundial; b) "L'illa dels tretze sants", amb la vaga de 1925, la proclamació de la República i l'inici de la guerra civil; c) "Cendra de calendari", referida a les dificultats de la llarga postguerra, i d) "La garbinada negra", amb la història

del pantà i el lent moviment agònic de la població.

**Camí de sirga** és una novel·la de "flash-back" constant, que bascula a cavall d'un present marcat per la demolició física de les cases de la vila i el conreu sistemàtic del record que en recupera el seu passat dinàmic, vigorós, inquiet i divertit. Una memòria que ressegueix els topants d'una història comuna de problemes i grandeses, petites tragèdies, secrets de llit, misteris ocults i un tarannà vital i jocund. Una novel·la esplèndida, rica, sàvia i arrodonida per totes bandes.

-----  
6.- Emili Teixidor, **Retrat d'un assassí d'ocells**. Edicions Proa. Barcelona, 1988.  
-----

7.- Miquel de Palol, **El jardí dels set crepuscles**. Edicions Proa. Barcelona, 1989  
-----

8.- Ramon Solsona, **Figures de calidoscopi**. Quaderns Crema. Barcelona, 1989  
-----

9.- J.F. Mira, **Els treballs perduts**. Editorial Tres i Quatre. València, 1989  
-----

-



10.- Miquel Angel Riera. **Illa Flaubert**. Edicions Destino, Barcelona, 1990.

-----

-

Des de l'estrena d'**Andreu Milà** (1973), fins a la darrera novel·la, **Illa Flaubert** (1990), l'obra narrativa de Miquel Angel Riera ha afermat un vigorós corpus literari de caient poètic i humanista. Es el repte d'una reflexió continuada i un procés d'inquisició personal sobre la realitat més essencial de l'home. Un tramat on es troben l'amor, la mort, el sentit de la vida, la dificultat d'accedir a la bellesa absoluta o la dèria per exprémer totes les possibilitats del pas del temps. Són components d'intensitat poètica i de reflexió religiosa que xopen bona part de les pàgines de la seva narrativa.

**Illa Flaubert** es dreça sense dificultats a l'eix d'aquest canemàs reflexiu. Colpit per la mort de la seva mare, l'hereoi de la novel·la inicia un procés de catarsi i de reconversió interior que el durà a refugiar-se en

la solitud d'un illot. Allí, tot sol, provarà d'administrar aquesta riquesa immensa que és el temps de cadascú i, a la vegada, mirarà de viure una voluptuosa recerca de la solitud. Instal·lat en un far en desús, escriu sobre la campana de l'escalfapanxes una dita emblemàtica de Flaubert: més m'agradaria haver pintat la Capella Sixtina que haver guanyat moltes batalles, inclosa la de Marengo. La citació s'adreça al privilegi que suposa esdevenir un artista essencial i a la possibilitat de sobreviure, enllà del temps i de la mort, en els mèrits d'una obra d'art que ho garanteixi. El protagonista d'**Illa Flaubert** prova d'assajar amb els contorns de la pròpia vida, polint-la al màxim perquè arribi també a una dimensió artística. L'obra d'art equivaldrà, doncs, a la recerca d'un estil de vida de màxima intensitat: viure per controlar el pas del temps o, si més no, administrar-ne els topants de la seva riquesa essencial amb absoluta eficàcia. Per això talla d'arrel tots els lligams antics, abandona el confort i els costums del seu món d'abans i comença a cisellar, amb el temps de la pròpia vida, el motllo irrepetible d'una obra d'art absolutament personal i carismàtica.

\* \* \* \* \*

Son, senzillament, deu novel·les d'un notori interès i qualitat. Podrien ser unes altres de la tria primerenca i la mitjana no hauria variat substancialment. M'agrada presentar-les com a mostres d'una literatura desacomplexada, exportable i que pot comparar-se sense problemes amb la resta de literatures que fan via enllà de les nostres fronteres. Una mostra de normalitat com ho és també el fet de mantenir una literatura de gènere a l'abast de tothom. Aquestes són, a parer meu, les dues coordenades que travessen la narrativa dels anys vuitanta i d'aquest darrer tombant del mil·lenni.

Isidor Cònsul

